

W KRĘGU ANTYCZNYCH BOGÓW

Mitologie, czyli zbiory opowieści o charakterze religijnym i symbolicznym, posiadają niemal wszystkie narody. Znane są np. mitologie: słowiańska, germańska, chińska, japońska, a także różnych plemion indiańskich. Jednak największy wpływ na kulturę europejską miała mitologia starożytnych **Greków i Rzymian**. Bohaterami mitów byli **bogowie, herosi** i różne **demony**, czasem zaś zwykli **śmiertelnicy**. Historie te miały bardzo duże znaczenie dla mieszkańców Grecji i Rzymu, którzy szukali w nich wyjaśnienia groźnych, niezbadanych zjawisk, takich jak burze, silne wiatry, trzęsienia ziemi, choroby czy śmierć. Początkowo opowieści mitologiczne przekazywano ustnie z pokolenia na pokolenie, z czasem jednak zaczęto je spisywać. Zdarzało się, że jeden **mit** istniał w kilku wersjach, dlatego sceny przedstawiające tę samą historię mogą się znacznie różnić w szczegółach. Dla Greków i Rzymian mity stanowiły podstawę kultury; wszyscy je znali, powoływano się na nie w każdej dziedzinie życia, także w sztuce.

Bogowie greccy mieli swoje odpowiedniki w mitologii rzymskiej. Spróbuj połączyć w pary greckie i rzymskie imiona bóstw z ramki:

Mitologia grecka	Mitologia rzymska

Zeus, Herkules, Apollo, Wenus, Apollo, Bachus, Afrodyta, Minerwa, Amor, Mars, Atena, Jowisz, Herakles, Eros, Posejdon, Ares, Dionizos, Neptun

Instytut Edukacji Narodowej

Politeizm

to w odróżnieniu od monoteizmu wiara w wielu bogów.

Tym terminem możemy określić religie starożytnych Greków i Rzymian. Narody te nie miały jednej fundamentalnej księgi religijnej pełniącej taką rolę jak Biblia dla chrześcijan.

Mity

to symboliczne opowieści o powstaniu świata, opisujące różne zjawiska otaczające człowieka, przedstawiające historie bogów i legendarnych bohaterów oraz historię stworzenia człowieka i wizję końca świata.

W KRĘGU ANTYCZNYCH BOGÓW

Bohaterów i bogów mitologicznych często przedstawiano nie tylko w sztuce starożytnej, ale także w kolejnych epokach. Każdy z nich posiadał jakąś moc i był opiekunem określonej dziedziny życia lub grupy ludzi.

Na początku Grecy czcili gaje, kamienie i strumienie. Z czasem zaczęli sobie wyobrażać bogów na podobieństwo ludzi i uznali, że mieszkają oni na **Olimpie**, najwyższej górze Grecji. W mitach, które opowiadały historie o bogach, przypisywano im ludzkie cechy – jedni byli dobrzy, a inni źli. Czasem tak jak ludzie wpadali w złość, zazdrościli, współczuli i zakochiwali się.

Dopasuj do boga atrybut, z którym najczęściej go przedstawiano:

POSEJDON
bóg mórz
i oceanów.

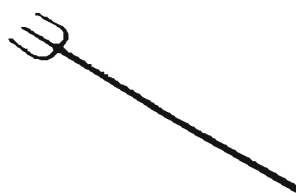
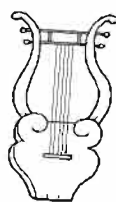
ZEUS
uważany
za najważniejszego
z bogów. Wierząco,
że kiedy się rozgniewał,
rzucił na ziemię
piorunami.

AMOR
bóg miłości,
syn Afrodyty,
bogini piękna.

ATENA
bogini mądrości
i wojny w słusznej
sprawie.

APOLLO
bóg poezji, muzyki
i sztuki. Był także
bogiem słońca.

ARES
bóg wojny.

Instytut Edukacji Muzealnej

Atrybut

jakiś przedmiot lub zwierzę, które stanowi element charakterystyczny dla danego bóstwa i jest z nim związane symbolicznie. Dzięki niemu możemy rozpoznać przedstawioną postać.

Czy wiesz, że...

Okolo 2,5 tys. lat przed nami w Grecji powstała kultura, z której do dziś czerpiemy wzory. W Atenach, Tebach i innych greckich miastach-państwach żyli ludzie bardzo mądrzy, zwani filozofami, a także utalentowani artyści, architekci i poeci. To oni pozostawili dzieła, które wprawiają nas w podziw. Grecja była bardzo zróżnicowana. Góry otoczone przez morze, lasy i gaje oliwne dawały mieszkańcom pożywienie i schronienie.

FASCYNUJĄCY ŚWIAT MITÓW

Przygody greckich i rzymskich bogów przez wieki inspirowały artystów, władców i mecenasów sztuki. Wielu obrazów, rzeźb i dzieł literackich stworzonych w kolejnych po antyku wiekach nie sposób zrozumieć bez znajomości mitów. Wielu królów, w tym Jan III Sobieski, doskonale znało te starożytne historie i chętnie zlecało nadwornym artystom tworzenie dzieł o tej tematyce.

Jak myślisz, dlaczego? W odpowiedzi na to pytanie pomoże Ci rzeźbiona postać Heraklesa.

Zastanów się, jakie cechy możemy przypisać temu bohaterowi?

siła

męstwo

odwaga

zazdrość

tchórzostwo

waleczność

mściwość

Przyjrzyj się teraz stojącemu obok pomnikowi króla Jana III Sobieskiego. Czy myślisz, że charakteryzowały go te same cechy? Uzasadnij swoją opinię.

.....

.....

.....

dział oddziału rzeźbiarskiego

Mecenas sztuki

Określenie to pochodzi od nazwiska Gajusza Cilnusza Mecenasa.

W dzisiejszym znaczeniu jest to osoba lub instytucja popierająca rozwój sztuki, udzielająca bezinteresownej pomocy finansowej artystom lub instytucjom kulturalnym.

Czy wiesz, że...

Herakles był herosem, synem boga Zeusa i śmiertelniczki Alkmeny. Herosi, jako półbogowie, odznaczyli się wielką siłą, sprytem i mądrością. Istnienie takich bohaterów w mitologii było dowodem na przenikanie się świata ludzi i bogów.

W MITOLOGICZNEJ SZACIE

W XVII wieku królowie, szlachcice i arystokraci w całej Europie chętnie sięgali po wzory antyczne. Portretowano się w tzw. kostiumie mitologicznym, czyli z atrybutami któregoś z bogów greckich lub rzymskich. W ten sposób przydawano sobie ich szlachetne cechy. Czasem wystarczyły antyczne elementy stroju, aby skojarzyć postać ze słynnym wzorcem z przeszłości.

Popatrz na pomnik konny Jana III. Spróbuj odnaleźć w nim motywy starożytne i odgadnij, co oznaczają.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

data: 01.01.2017 11:00:00

Czy wiesz, że...

Idea wystawiania władcom pomników konnych została zapoczątkowana już w starożytności.

Pomysł ten narodził się za panowania Aleksandra Wielkiego, króla Macedonii (356–323 r. p.n.e.). Na jego cześć w samej tylko Grecji wystawiono 150 takich pomników!

Czy wiesz, że...

Król został tu przedstawiony w zbroi nazywanej karacaną. Jest to pancerz z metalowych tusek przytwierdzonych do skórzanego lub materiałowego podłoża. Wiemy, że tego typu zbroje występowały w starożytnym Rzymie. Używano ich także w Polsce w drugiej połowie XVII wieku.

HISTORIE MIŁOSNE

W XVII wieku bardzo często pałace zamożnych magnatów i władców były dekorowane malowidłami o treściach mitologicznych. Wybór takiej tematyki miał z jednej strony podkreślać wykształcenie właściciela obiektu (znajomość literatury antycznej), z drugiej zaś wskazywać na pewne podobieństwa jego życiorysu do historii mitycznej. Podobne związki możemy odnaleźć w pałacu w Wilanowie. Ulubionym mitem króla Jana III Sobieskiego była historia o Amorze i Psyche spisana przez rzymskiego poetę Apulejusza. Dlatego król ten polecił ją namalować na plafonach w galeriach ogrodowych: południowej i północnej.

Ułóż w odpowiedniej kolejności fragmenty historii umieszczone w dymkach.

Historia Amora i Psyche z II w. wg Apulejusza

Psyche była śmiertelniczką pochodzącą z królewskiego rodu. Jej uroda i wdzięk słynęły na całą Grecję, dlatego ludzie zaczęli oddawać jej cześć na równi z boginią Afrodytą.

Zrozpaczona Psyche błąkała się po ziemi w poszukiwaniu Amora, który udał się do swej matki Afrodyty. Bogini miłości poddała Psyche wielu ciężkim próbom. Gdy królowna wracała już z ostatniej niebezpiecznej wyprawy do Hadesu, otworzyła magiczne pudełko i zapadła w sen.

Jednak Psyche była bardzo ciekawa, jak wygląda Amor. Pewnej nocy, gdy zasnęła, zapaliła lampkę oliwną, by przyjrzeć się twarzy ukochanego.

Chociaż Psyche była niezwykle piękna, los sprawił, że wszystkie jej siostry wyszły za mąż, a o jej rękę nikt się nie ubiegał. Zasmucony ojciec dziewczyny udał się do wyroczni delfickiej po radę. Ta nakazała odprowadzić Psyche na górę Thorus i tam ją pozostawić.

Ze snu zbudził ją Amor jedną ze swoich strzał. Bogowie, wzruszeni miłością tych dwojga, zezwolili im na ślub. Niebawem z tego związku narodziła się Rozkosz.

Ze szczytu góry wiatry uniosły piękną królownę do pałacu Amora, gdzie miło spędzała czas. Amor odwiedzał Psyche tylko nocą, tak aby nie widziała jego oblicza. Surowo zabronił jej zapalać lampę.

Widok był tak piękny, że zadrżała jej ręka i kropla rozgrzanej oliwy spadła na ciało boga. Amor zbudził się i nagle zniknął w mrokach nocy.

dział oddanej w muzeum

Psyche

w mitologii greckiej symbolizowała duszę ludzką. Najczęściej przedstawiano ją jako młodą, piękną dziewczynę ze skrzydłami anioła. Od imienia mitologicznej królowny wzięta swoją nazwę dziedzina nauki, jaką jest psychologia. Zajmuje się ona umysłem i duszą człowieka.

Eros

w mitologii rzymskiej nazywany Amorem lub Kupidyndem, był bogiem miłości, synem bogini Afrodyty i boga wojny Aresa. Przedstawiano go najczęściej z łukiem i strzałami, którymi godził w ludzi, by ci zakochiwali się w sobie.

Czy wiesz, że...

Eros posiadał dwa rodzaje strzał: drewniane i metalowe. Jeśli ugodził kogoś strzałą drewnianą, nie wróżyło to długiej miłości. Jeśli zaś człowiek został ugodzony strzałą metalową, miał kochać wybraną/wybraną na wieczność.

HISTORIE MIŁOSNE

Przeczytaj teraz historię miłości Marysieńki i Jana III Sobieskiego, a następnie wynotuj w punktach jej związki z historią o Amorze i Psyche.

Maria Kazimiera d'Arquien pochodziła z Francji i przybyła do Polski wraz z dworem królowej Ludwiki Marii Gonzagi jako mała dziewczynka. Szybko nauczyła się języka polskiego i przyswoiła sobie polskie obyczaje.

Wyrostała na piękną młodą dziewczynę, którą Polacy zaczęli nazywać po prostu Marysieńką. Na dworze królewskim w marcu 1655 roku zobaczył ją Jan Sobieski i zakochał się od pierwszego wejrzenia.

Pomimo ich wzajemnego uczucia Marysieńka została wydana w 1658 roku przez królową Ludwikę Marię za męża za wojewodę sandomierskiego Jana Sobiepana Zamoyskiego. Zamoyski zmarł kilka lat po ślubie.

Zakochani nie czekali długo. Już w maju 1665 roku wzięli potajemny ślub. Oficjalny odbył się 5 lipca 1665 roku. Było to małżeństwo niezwykle, gdyż zawarto je z miłości, a nie z rozsądku, jak to wtedy powszechnie czyniono. Trwało aż do śmierci króla w 1696 roku. Po śmierci Jana III Marysieńka wyprowadziła się do Francji, gdzie wspominała miłość swego życia.

●

●

●

●

Królowa Marysieńka

jej właściwe imię to Maria Kazimiera. Urodziła się we Francji 28 czerwca 1641 roku. Jej ojcem był markiz Henri Albert de la Grange d'Arquien, matką zaś Franciszka de la Châtre – ochmistrzyni dworu Ludwiki Marii Gonzagi. To z jej orszakiem Marysieńka jako czteroletnia dziewczynka przybyła do Polski.

Instytut Edukacji Muzealnej

LITERACKIE ZAMIŁOWANIA KRÓLA

Król Jan III Sobieski bardzo lubił czytać. Kiedy tylko miał wolny czas, pogrążał się w lekturze dzieł z różnych dziedzin. Oprócz astronomii, filozofii, teologii interesowały go również utwory poetów starożytnych. Literackie zamiłowania króla znalazły odzwierciedlenie w bibliotece wilanowskiej. Zgodnie z ówczesnym zwyczajem pogrupowano je tematycznie, katalog książek zaś umieszczono na... suficie. Ten obrazkowy katalog składał się z portretów w postaci tond. Pod każdym z nich znajdował się regał z książkami tematycznie odpowiadającymi dziedzinom twórczości osób sportretowanych na tondach.

Przyjrzyj się uważnie wszystkim tondom i wybierz spośród nich przedstawienia poetów antycznych.

Św. Augustyn i Plotyn

Horacy i Sarblewski

Owidiusz i Homer

Ptolameusz i M. Kopernik

Fidiaez i Michał Anioł

Archimedes i Galileusz

Arystoteles i Lipsius

Apelles i Rafael

Witruwiusz i Bernini

Solon i Justynian

Czy nazwiska te kojarzą Ci się z jakimiś znanymi utworami literackimi?

.....

.....

.....

działalność muzealna

Tondo

Oznacza w języku włoskim oznacza „talerz” lub „koto”. Określenie to jest stosowane do dzieł malarskich lub płaskorzeźbionych w kształcie koła.

Czy wiesz, że...

Księgozbiór króla liczył kilka tysięcy pozycji. Znaczną ich część sam król przeniósł do biblioteki na zamku w Żółkwi. Bibliotekę wilanowską zaś zamienił na gabinet do pracy.

NIE TYLKO MITOLOGIA

Historie o antycznych bogach i bohaterach zostały opisane nie tylko w mitologii, ale także w utworach antycznych poetów, takich jak Homer czy Owidiusz.

Połącz autora z utworem literackim.

HOMER

HORACY

OWIDIUSZ

METAMORFOZY

ILIADA

PIEŚNI

Wydawnictwo Młodym

Homer

poeta grecki, który żył około VIII w. p.n.e. To najstarszy znany z imienia europejski poeta. Według antycznej legendy naprawdę nazywał się Melisignes. Jego ojcem był bóg rzeki Meles płynącej koło Smyrny, a matką nimfa Kreteis. Przypisywanie mu boskiego pochodzenia świadczy o wysokiej randze Homera w starożytnej Grecji.

Iliada

utwór literacki należący do najstarszych zabytków literatury europejskiej. Tematem dzieła jest historia wojny trojańskiej, a głównym bohaterem – Achilles.

Owidiusz

jeden z najwybitniejszych poetów rzymskich. Urodził się w 43 r. p.n.e., a zmarł około 17 lub 18 r. n.e. Zrezygnował z obiecującej kariery urzędniczej, aby zostać pisarzem. Był znajomym Horacego.

Metamorfozy (Przemiany)

poemat złożony z 15 ksiąg, opowiadający przy pomocy greckich i rzymskich wątków mitologicznych o stworzeniu oraz historii świata. Autor utworu wykorzystał 250 mitów zawierających motyw przemiany, lub przynajmniej o nich wspomniat.

Horacy

poeta rzymski. Urodził się w 65 r. p.n.e., a zmarł w 8 r. p.n.e. Studiował filozofię w Grecji i Rzymie.

Pieśni (inaczej zwane odami)

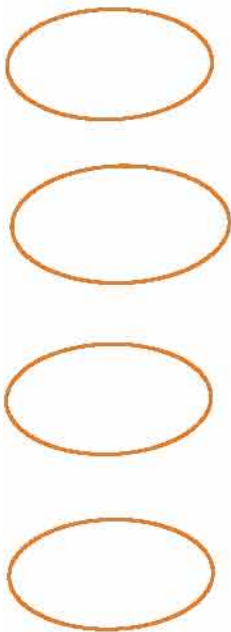
największe osiągnięcie Horacego, o bardzo zróżnicowanej tematyce. Były wśród nich utwory religijne, wiersze do przyjaciół i motywy klasyczne.

BOGOWIE I HEROSI U KRÓLA

W apartamentach królewskich znajdują się plafony tworzące cykl pt. Cztery Pory Roku. Ich symboliczne znaczenie ukryte jest pod postaciami bogów i herosów z mitologii.

Spróbuj rozszyfrować najważniejszych mitycznych bohaterów, a dowiesz się ciekawych rzeczy o królu i jego czasach.

Apollo – należał do najpotężniejszych bogów, był synem Zeusa i Latony. Uważano go za boga mądrości udzielającego daru przepowiadania. Patronował poezji, muzyce i sztuce, jako przewodnik muz. Od V w. p.n.e. utożsamiano go z Heliosem. Występował także jako bóg słońca Febus.

Astrea – postać występująca w mitologii greckiej jako jedna z hor. Była boginią sprawiedliwości. Jednak liczne okrucieństwa, które widziała na ziemi, sprawiły, że postanowiła schronić się na niebosktonie. Na plafonie została przedstawiona jako Jutrzenka, czyli gwiazda otwierająca wrota Heliosowi.

Demeter – bogini rolnictwa, urodzaju i wegetacji. Jej bratem był Zeus, córką zaś Kora. To ona jest bohaterką mitu o porwaniu przez Hadesa. Zrozpaczona Demeter, gdy dowiedziała się o porwaniu, porzuciła ziemię, której groził wówczas nieurodzaj. Dlatego bogowie nakazali Hadesowi na pół roku wypuszczać Korę na ziemię. Wtedy to właśnie mamy piękne i ciepłe pory roku – wiosnę i lato. Kiedy zaś Kora powraca do Hadesa, następują jesień i zima. Demeter przedstawiano najczęściej w otoczeniu kłosów, kwiatów, z owocami lub zbożem.

Tryptolem – śmiertelnik, król Beocji. Demeter przekazała mu wiedzę na temat uprawy roli i nakazała propagowanie jej wśród poddanych. Ofiarowała mu także wóz, którym objeżdżał świat, przekazując ludziom naukę o rolnictwie. Dzięki temu ziemia wyjątkowo po rozpacz Demeter znowu rozkwitła.

Instytut Edukacji Muzealnej

Plafon

dekoracyjne malowidło znajdujące się na suficie. Nie zawsze malowano je bezpośrednio na tynku. Często był to po prostu obraz namalowany na płótnie i powieszony na suficie.

Czy wiesz, że...

W apartamentach królewskich znajdują się malowidła przedstawiające tradycyjne zajęcia rolnicze. Zostały one tworzone na podstawie Georgik słynnego rzymskiego poety Wergiliusza [70–19 r. p.n.e.]. W czterech księgach Georgik opisał on uprawę roli, sadownictwo, hodowlę zwierząt i pasiecznictwo. Wszystkie zajęcia rolnika zostały ukazane przez poetę zgodnie z kalendarzem i porządkiem natury.

BOGOWIE I HEROSI U KRÓLA

Spróbuj odgadnąć i zaznaczyć na reprodukcji boga wiatrów Eola.

Eol – król wiatrów i przyjaciel bogów. Panuje nad wiatrami: raz je ucisza, innym razem każe im dąć. Musi cały czas nad nimi czuwać, by niesforne wiatry nie wyrzuciły ziemi do góry nogami. Zamieszkiwał legendarną wyspę Eolię położoną na północ od Sycylii. Była to wyspa pływająca. Być może dlatego trudno ją było znaleźć.

Wskaż cechy i atrybuty boga Eola, które wskazują na to, że był królem wiatrów.

.....

.....

.....

Czy wiesz, że...

W sypialni królewskiej przedstawiono mityczne zwierzę o nazwie **hippokampos**. Hippokampos to koń morski, którego przednia połowa ciała przybiera postać konia, tylna zaś ryby albo delfina. Te mityczne hybrydy ciągnęły zaprzęg boga mórz Posejdona.

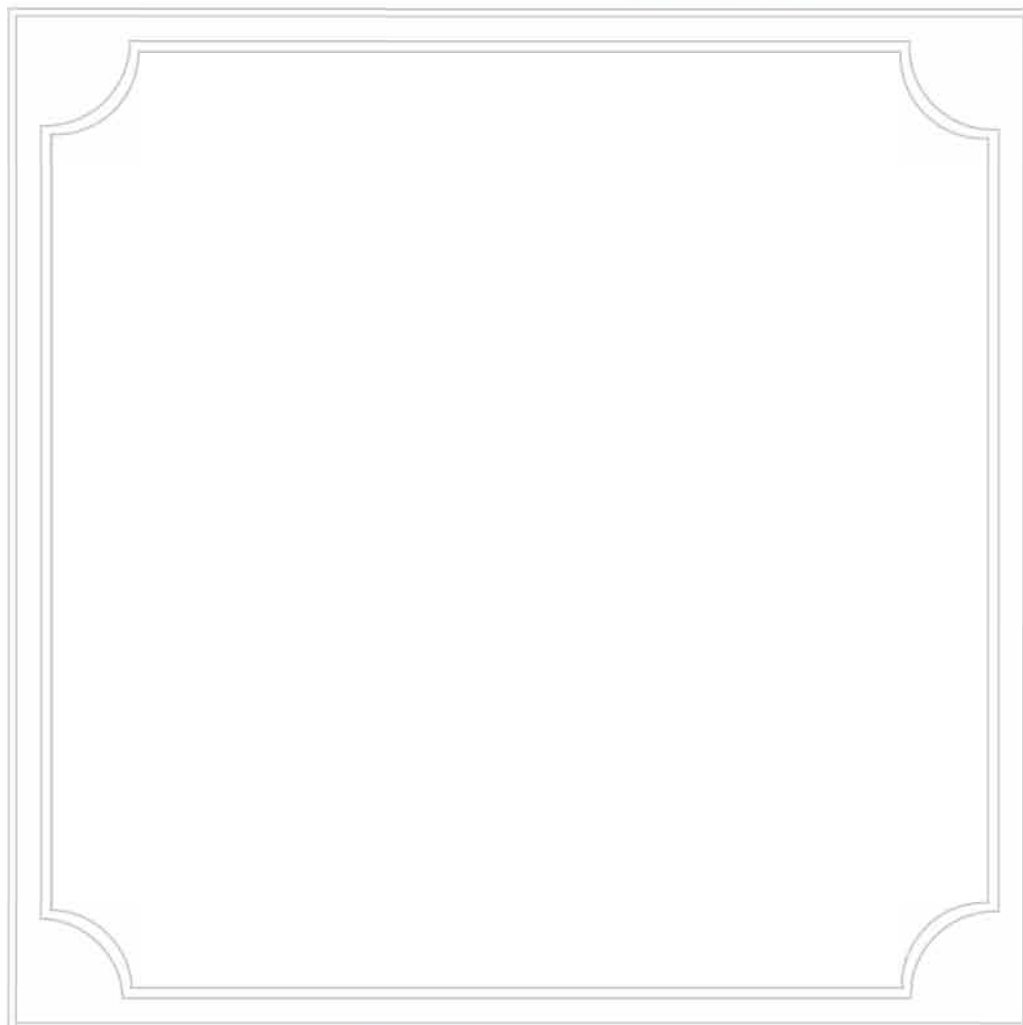

MITOLOGIA PRZY STOLE

Za czasów króla Jana III Sobieskiego Wielka Sień była najbardziej reprezentacyjnym pomieszczeniem w pałacu. Przez długi czas służyła jako jadalnia. Dlatego jej dekoracja musiała być szczególna. Dawniej sufit komnaty zdobił plafon przedstawiający alegorię dnia i nocy.

Na podstawie poniższych wskazówek spróbuj zaprojektować plafon o tej tematyce. Pamiętaj o atrybutach towarzyszących poszczególnym bogom.

Dzień był przedstawiony pod postacią Apolla, który był patronem muzyki, sztuki i poezji. Często wiązano go także z postacią boga słońca.

Upływające w ciągu doby godziny reprezentował mały Amor. Jako bóg miłości miał zawsze przy sobie łuk i kołczan ze strzałami.

Noc przedstawiono jako młodą kobietę.

Instytut Edukacji Muzealnej

Alegoria

termin występujący w literaturze i sztuce. Treści dzieła przedstawione są w sposób symboliczny. Jednak można odczytać je tylko w jeden właściwy sposób. Często używano alegorii w bajkach.

Czy wiesz, że...

Kołczan to po prostu futerał na strzały do łuku. Dawniej wykonywano go z drewna lub skóry. Najczęściej noszony był na pasku przerzuconym przez ramię.

W KRĘGU MITYCZNYCH WIATRÓW

W czasach starożytnych oddawano wiatrom cześć boską. To od nich często zależały urodzaj lub klęska głodowa – wierzono, że wiatry mają moc użyźniającą ziemię. Ich królem był Eol, który mógł je zamykać w worku, by zbyt nie napsociły na ziemi. Dawniej przedstawiano je jako konie. Później zaś nadawano im ludzkie kształty, dodając czasami skrzydła.

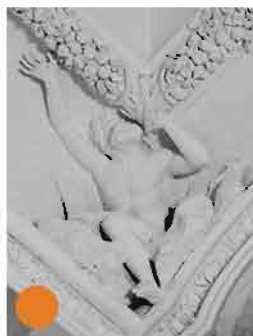
Przyjrzyj się uważnie wiatrom przedstawionym w Wielkiej Sieni i odgadnij ich imiona. Połącz ilustrację z właściwym opisem.

- **Zefir** – wiatr wschodni, który przynosił Italii ochłodzenie i dobroczynne opady. Jako uskrzydłony młodzieniec przemykał lekko w powietrzu, zwiastując przyjemną, wilgotną wiosnę.

- **Boreasz** – wiatr północny. Zwykle przedstawiano go jako uskrzydłonego brodatego starca w krótkiej tunice.

- **Euros** – wiatr południowo-zachodni. Był silny i suchy.

- **Notus** – wiatr południowy, ciepły i wilgotny, przynosił deszcze i mgły. Najczęściej wyobrażano go sobie jako zamyślonego, małomównego starca.

Jak myślisz, dlaczego taka dekoracja znalazła się w Wielkiej Sieni?

.....

.....

.....

Czy wiesz, że...

W Wielkiej Sieni oprócz przedstawień wiatrów pokazano także cztery żywioły: wodę, ogień, ziemię i powietrze. To one dopełniają symbolicznej wymowy całego pomieszczenia.

BOGOWIE I HEROSI U KRÓLOWEJ

W apartamentach królowej znajdują się przedstawienia kolejnych pór roku. Plafony zasiedlają postacie z mitologii.

Spróbuj rozszyfrować najważniejszych mitycznych bohaterów, a dowiesz się interesujących rzeczy o królowej i czasach, w których żyła.

Seven empty oval shapes arranged vertically, intended for students to write the names of the mythological figures depicted in the painting.

Boreasz

silny wiatr północny.

Narcyz

za odrzucenie miłości nimfy Echo został skazany na wieczną miłość do własnego odbicia. Kiedy zmarł z niezaspokojonej tęsknoty, zamieniono go w kwiat.

Flora

rzymska bogini kwiatów, wiosny i młodości. W darze ludziom przekazała miód i nasiona kwitnących roślin.

Hiacynt

był przyjacielem Apolla, który nieumyślnie odebrał mu życie. Zazdrosny o przyjaciela Zefir tak skierował dysk Apolla, że ten śmiertelnie ugodził Hiacynta. Z jego krwi wyrósł kwiat.

Ajaks

stoczył pojedynek z Ulisessem. Po przegranej przebił się włócznią, a z jego krwi wyrósł goździk.

Adonis

został rozszarpany przez dziki. Zrozpaczona Wenus zamieniła jego krew w kwiat anemonu.

Clitia

zakochała się w bogu słońca. Dlatego zawsze zwracała swoją twarz w jego stronę. Bogowie zamienili ją w stonecznik.

dobry edukacji muzycznej

Symbol

umowny znak pojawiający się w sztukach plastycznych pod postacią konkretnych przedmiotów. Symbol posiada wiele znaczeń i tym różni się od alegorii. Na różnych obszarach w poszczególnych wiekach zmieniały się znaczenia niektórych symboli.

BOGOWIE I HEROSI U KRÓLA

biblioteka narodowa polski

Spróbuj odgadnąć i zaznaczyć na reprodukcji następujące bóstwa.

Pomona

wyjątkowo piękna nimfa, która sprawowała opiekę nad owocami, ogrodami i sadami. O jej względy zabiegały wszystkie bóstwa pól i lasów. Jednak Pomona była nieczuła na zaloty. Wśród jej wielbicieli znajdował się także Wertumnus, który, by zbliżyć się do nimfy, przybierał różne postacie – żołnierza, rybaka, sadownika – aż w końcu objawił jej się jako staruszka. Wówczas przestrzegł Pomonę przed pogardzaniem szczerą miłością. Zmiękczyło to nieco serce nimfy, a wtedy Wertumnus objawił jej się w swojej zwykłej postaci. Jego uczucie zostało odwzajemnione.

Wertumnus

bóg symbolizujący przemiany, jakie zachodzą w przyrodzie. Był także opiekunem drzew owocowych. Posiadał zdolność przybierania różnych postaci. Na plafonie przedstawiono go jako Bachusa – boga wina, patronującego jesieni.

Zastanów się, do jakich zalet królowej odnosi się ten plafon.

.....

.....

.....

Królowa piękna jak wiosna

Przedstawienie wiosny na plafonie w Pokoju Sypialnym Królowej stanowiło aluzję m.in. do urody Marii Kazimiery. Uchodziła ona za piękność w XVII-wiecznej Rzeczypospolitej. Jej uroda spełniała niemal wszystkie kryteria staropolskich kanonów: piękne włosy, jasna cera, kształtne usta, wąska kibić.

KRÓLEWSKI SFINKS

Starożytni pisarze przekazywali następnym pokoleniom różne historie, których bohaterami byli nie tylko bogowie i herosi, ale także różne dziwne stwory. Jednym z nich był **Sfinks**. Mieszkał on w Tebach, gdzie zatrzymywał przechodniów, zadając im zagadkę. Każdego, kto nie znał odpowiedzi, rzucał ze skały. Wśród mieszkańców miasta zapanował strach. Obiecali więc całe królestwo temu, kto rozwiąże zagadkę i uwolni ich od potwora. Tego zadania podjął się Edyp. Stał przed Sfinksem, wystuchał pytania, chwilę pomyślał i udzielił poprawnej odpowiedzi. Sfinks rzucił się w przepaść, a szczęśliwi mieszkańcy Teb ofiarowali Edypowi tron i rękę królowej Jokasty.

Zagadka Sfinksa brzmiała:

Co to za zwierzę, które rano chodzi na czterech nogach, w południe na dwóch, a wieczorem na trzech?

Znasz odpowiedź?

Zastanów się, o jakich cechach królowej Marysienki mówi nam sfinks umieszczony w jej sypialni?

.....

.....

.....

.....

Czy wiesz, że...

W starożytności Teby były największym ośrodkiem politycznym w centralnej Grecji. To w tym mieście, według mitologii, narodzili się bóg wina Dionizos i słynny heros Herakles.

ŚLADAMI ANTYKU

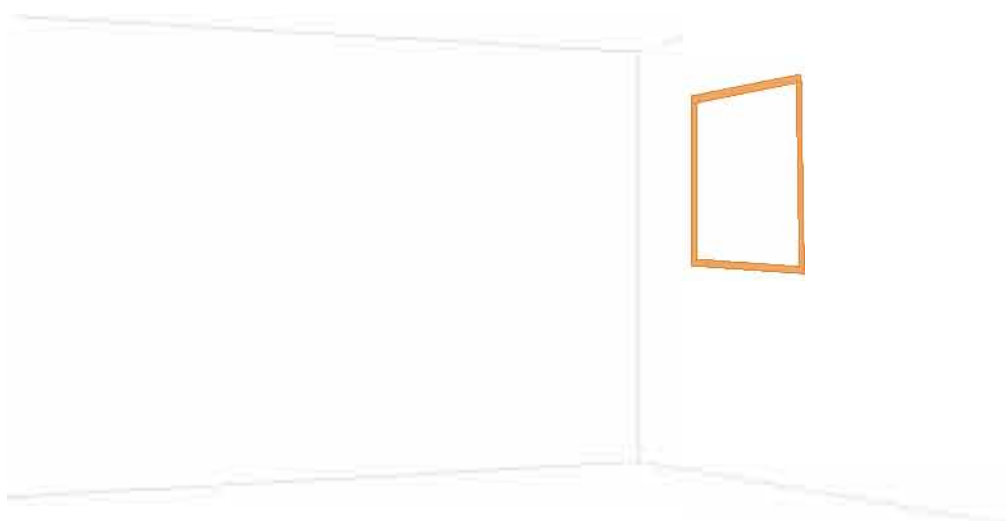
Gabinet Etruski to jedno z pomieszczeń w pałacu w Wilanowie zaprojektowane specjalnie dla kolekcji waz antycznych. Jego wnętrze ozdobiono dekoracją malarską i ceramiczną nawiązującą do malarstwa spotykanego na starożytnych wazach. Można na nich odnaleźć bohaterów mitologicznych oraz sceny z życia codziennego starożytnych Greków. To właśnie takie przedmioty, obok tekstów literackich, mówią nam bardzo dużo o antycznych wierzeniach.

Zaznacz na planie pałacu miejsce, w którym znajduje się Gabinet Etruski. Czy widziałeś tutaj jeszcze jakieś pomieszczenie, w którym zgromadzone są zabytki starożytne? Dowiedz się, jak ono się nazywa. Podpisz zamieszczone ilustracje i zaznacz pomieszczenia na planie.

Etruria
historyczna kraina znajdująca się w starożytnej Italii nad Morzem Tyrreńskim. Zajmowała tereny dzisiejszej Toskanii. Od III w. p.n.e. była pod panowaniem Rzymian.

Lapidarium
miejsce przechowywania i prezentowania kamiennych rzeźb lub fragmentów architektury. Pierwsze lapidaria pojawiły się w XVI wieku. Mogły znajdować się zarówno na świeżym powietrzu, jak i wewnątrz budynku.

ZOSTAŃ ARCHEOLOGIEM

Kulturą i sztuką starożytną interesowano się nie tylko w czasach Jana III Sobieskiego. Fascynacja tym okresem ogarnęła całą Europę w drugiej połowie XVIII wieku i trwała kilkadziesiąt lat. Na tę „modę na starożytność” miały wpływ wielkie odkrycia archeologiczne będące efektem prac prowadzonych już w pierwszej połowie XVIII wieku. Wtedy właśnie odkryto trzy starożytne miasta: Herkulanum, Stabie i Pompeje.

Wykopaliska archeologiczne

Zespół ludzi składający się z naukowców i pomocników kopał w miejscu, gdzie sądzono, że może się znajdować jakiś starożytny zabytek. Czasami okazywało się, że naukowcy się pomylili i nic tam nie było. Ale czasem udawało się odkryć bardzo cenne rzeczy. Zdarzało się, że zupełnie przypadkowo odkopywano jakiś piękny przedmiot. Była to ciężka praca, podobna do tej, którą wykonuje się na budowie. Potem dokładnie oglądano i opisywano wszystko, co zostało znalezione.

Jak myślisz, jakie przedmioty najczęściej odnajdywali archeolodzy?

.....

.....

.....

Czy masz pomysł, w jaki sposób wykopaliska archeologiczne wpływały na wiedzę o mitologii?

.....

.....

.....

dział edukacji muzealnej

Pompeje, Herkulanum i Stabie starożytne miasta rzymskie [znajdujące się obecnie na terenie Włoch], które 24 sierpnia 79 r. n.e. zniszczył wybuch wulkanu Wezuwiusz. Pompeje i Stabie zostały przysypane przez popiół wulkaniczny, który doskonale zakonserwował budowle i przedmioty. Dzięki temu wiemy, jak wyglądały rzymskie miasta, wyposażenie domów i obyczaje żyjących wtedy ludzi.

Archeologia

nauka zajmująca się odtwarzaniem dziejów ludzkości, jej kultury i obyczajów poprzez poszukiwania przedmiotów z przeszłości w ziemi, na ziemi oraz w wodzie.

STANISŁAW KOSTKA POTOCKI

Uzupełnij tekst słowami zamieszczonymi poniżej.

Jednym z takich naukowców i ..... zarazem był hrabia Stanisław Kostka Potocki, który żył 200 lat temu i mieszkał w ..... . Tak naprawdę był przede wszystkim politykiem i generałem, ale jego największym hobby i pasją była sztuka. Dużo ..... po całej Europie;

odwiedził Italię, Francję, Anglię i Niemcy. Prowadził ..... we Włoszech, gdzie odkrył między innymi zbiór naczyń ceramicznych. To, co udało mu się wydobyć, przewiózł do Wilanowa, gdzie utworzył ....., czyli zbiór cennych i pięknych przedmiotów. Kolekcja ta z czasem powiększała się, gdyż hrabia kupował coraz to nowe ..... . Gromadził nie tylko wazy greckie, ale także obrazy i ..... . Zbiory te mogli oglądać wszyscy zainteresowani. W ten sposób w 1805 roku powstało w Wilanowie jedno z pierwszych ..... w Polsce.

archeolog, Wilanów, podróżował, wykopaliska archeologiczne, kolekcja, dzieła, rzeźby, muzeum

Oto twoja galeria muzealna. Zastanów się, co ty byś kolekcjonował i co chciałbyś pokazać innym ludziom.

Dorysuj w swojej galerii dzieła sztuki.

dział edukacji muzealnej

Czy wiesz, że...

Muzeum – w czasach starożytnych nazywano je museionem. Mieszkali tam naukowcy, którzy pracowali, prowadząc badania. Taki dawny museion podobny był do dzisiejszych szkół wyższych. Dziś w muzeach gromadzi się różne zabytkowe przedmioty, aby je badać oraz pokazywać ludziom. Dzięki temu więcej wiemy o przeszłości.

MITY DZISIAJ

Nie tylko w malarstwie i rzeźbie, ale także w życiu codziennym możemy się zetknąć z różnymi motywami zaczerpniętymi z mitologii. Wiele powiedzeń używanych współcześnie ma swoje źródło w greckich i rzymskich mitach.

Zastanów się, co oznaczają poniższe sformułowania?

Połącz je z właściwymi znaczeniami.

syzyfowa praca

bogactwo

słaby punkt

tantalowe męki

ogromne cierpienie

jabłko niezgody

miejsce bardzo zaniedbane, bałagan

koszula Dejaniry

miłość, zaloty

nić Ariadny

pomoc w wyjściu z trudnej sytuacji

róg obfitości

uczty, zabawa

puszka Pandory

pragnienie posiadania czegoś, co jest bardzo blisko

amory

srogi, groźny wyraz twarzy

bachanalia

nieszczęścia

pięta Achillesa

praca nie przynosząca efektu

stajnia Augiasza

przyczyna poważnej kłótni

marsowe oblicze

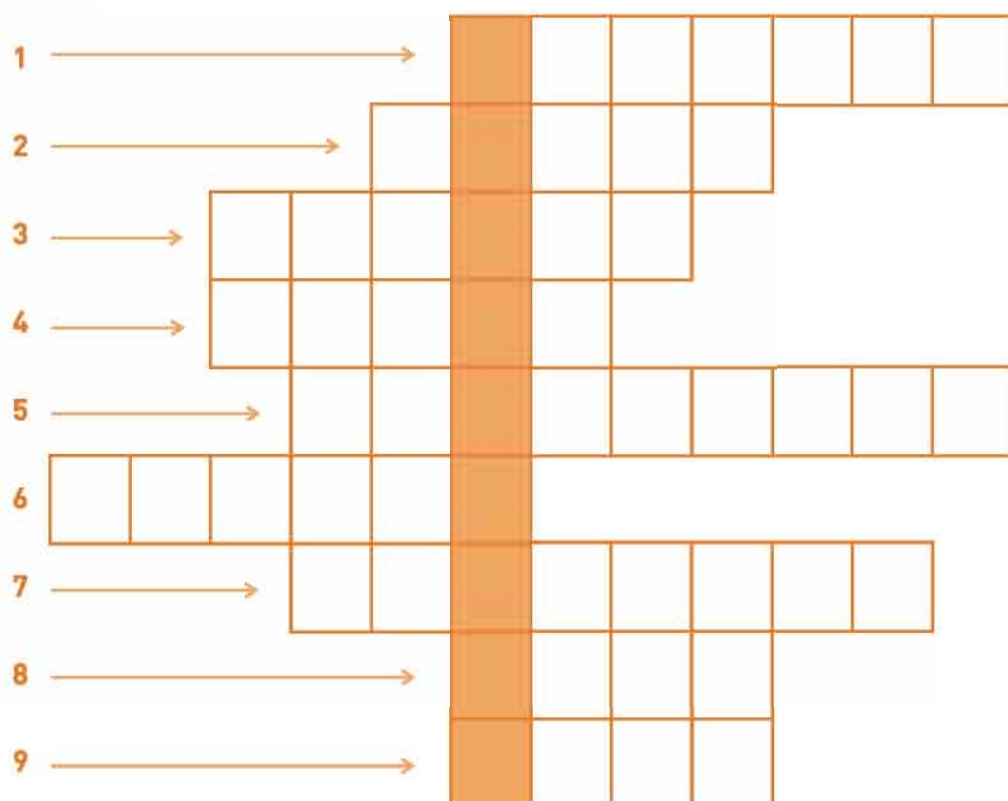

dział edukacji muzealnej

Związki frazeologiczne

Połączenie dwóch lub więcej wyrazów, które mają znaczenie symboliczne. Do związków frazeologicznych zaliczamy wiele przysłów, maksym, sentencji.

KRZYŻÓWKA

1. Pierwszy polski historyk sztuki, mecenas i właściciel Wilanowa nazywał się Stanisław Kostka .....
2. Najślawniejszy poeta grecki, autor m.in. Iliady.
3. Bóg poezji, muzyki i sztuki, który gości w dekoracjach pałacu.
4. Dobroczynny wiatr wschodni.
5. Na plafonie w Sypialni Króla, z rysami Marii Kazimiery.
6. Śmiertelna księżniczka, którą czczono na równi z Afrodytą.
7. Autor Metamorfoz, przedstawiony na jednym z tond w Bibliotece Króla.
8. W Antykamerze Króla na plafonie została przedstawiona jedna z pór roku. Jaka?
9. Symboliczne opowieści o powstaniu świata i zjawiskach otaczających człowieka.

Jakie powstało hasło? .....

TEKSTY

„Mówiono, że wiatry są boskiego pochodzenia, lecz nie wszyscy byli zgodni w podaniach o ich rodzie i miejscu zamieszkania. Boreasz, Notos, Zefir i Euros – bogowie czterech głównych wiatrów: północnego, południowego, wschodniego i zachodniego – uchodzili za synów Astrajosa i bogini jutrzeńki Eos. Natomiast groźne wichury – wyobrażone pod postacią harpij, potworów o głowie kobiecej i ciele drapieżnego ptaka – były dziećmi Taumasa i Elektry; a te najgorsze, nawałnice, cyklony, trąby powietrzne kręcące statkiem na morzu, póki go nie roztrzaskają o skały przybrzeżne – to potomstwo Tyfona”.

Jan Parandowski, Mitologia

„Kim jest właściwie Eros i jak wygląda? Czy jest chłopczykiem figlarnym, który z malutkim łukiem i strzałeczkami uwija się po świecie na motylích skrzydełkach? Czy też jest to bóg potężny i wielki, a starszy od Dzeusa i Kronosa? Właściwie i jedno, i drugie, albowiem w różnych epokach rozmaicie go sobie wyobrażano (...). Oto Eros stał się synem i nieodłącznym towarzyszem Afrodyty. Uważano go odtąd za najmłodszego z bogów, który nigdy nie miał czasu wyrosnąć i dojrzeć: pozostał na zawsze małym chłopcem i psotnym łobuzem”.

Jan Parandowski, Mitologia

„Herakles był synem Dzeusa i królowej Alkmeny. Ojciec, chcąc mu zapewnić nieśmiertelność, zabrał go raz do nieba i położył przy śpiącej Herze, aby chłopak mógł ssać pierś bogini. Hera jednak obudziła się i odtrąciła cudze dziecko. Kilka kropel jej mleka rozlało się po niebie i powstała z nich Mleczna Droga, a kilka spadło na ziemię i wyrosły z nich białe lilie. Hera nienawidziła Heraklesa i prześladowała go przez całe życie”.

Jan Parandowski, Mitologia

„Apollo był najpiękniejszy z bogów. Wysoki, smukły, jasnowłosy, zachował dar wiecznej młodości i boskie przejrzyste oczy, które widziały daleko w głąb czasu i przestrzeni. Był bogiem wyroczni i wróżb, a odbłask jego urody odgadywano w złotym obliczu słońca, którego był panem. Jako ten, co daje jasnowidzenie, był Apollo patronem wieszczów, śpiewaków i poetów, których zwano »działwą Apollina«. Sam grał mistrzowsko na cytrze”.

Jan Parandowski, Mitologia

Instytut Edukacji Muzealnej

Czy wiesz, że...

Bogowie greccy mieszkali na górze Olimp. Zawsze panowała tam wiosna, nie było dzikich zwierząt. Wejścia na Olimp strzegły hory, czyli dziewczęce boginki pół roku.

Czy wiesz, że...

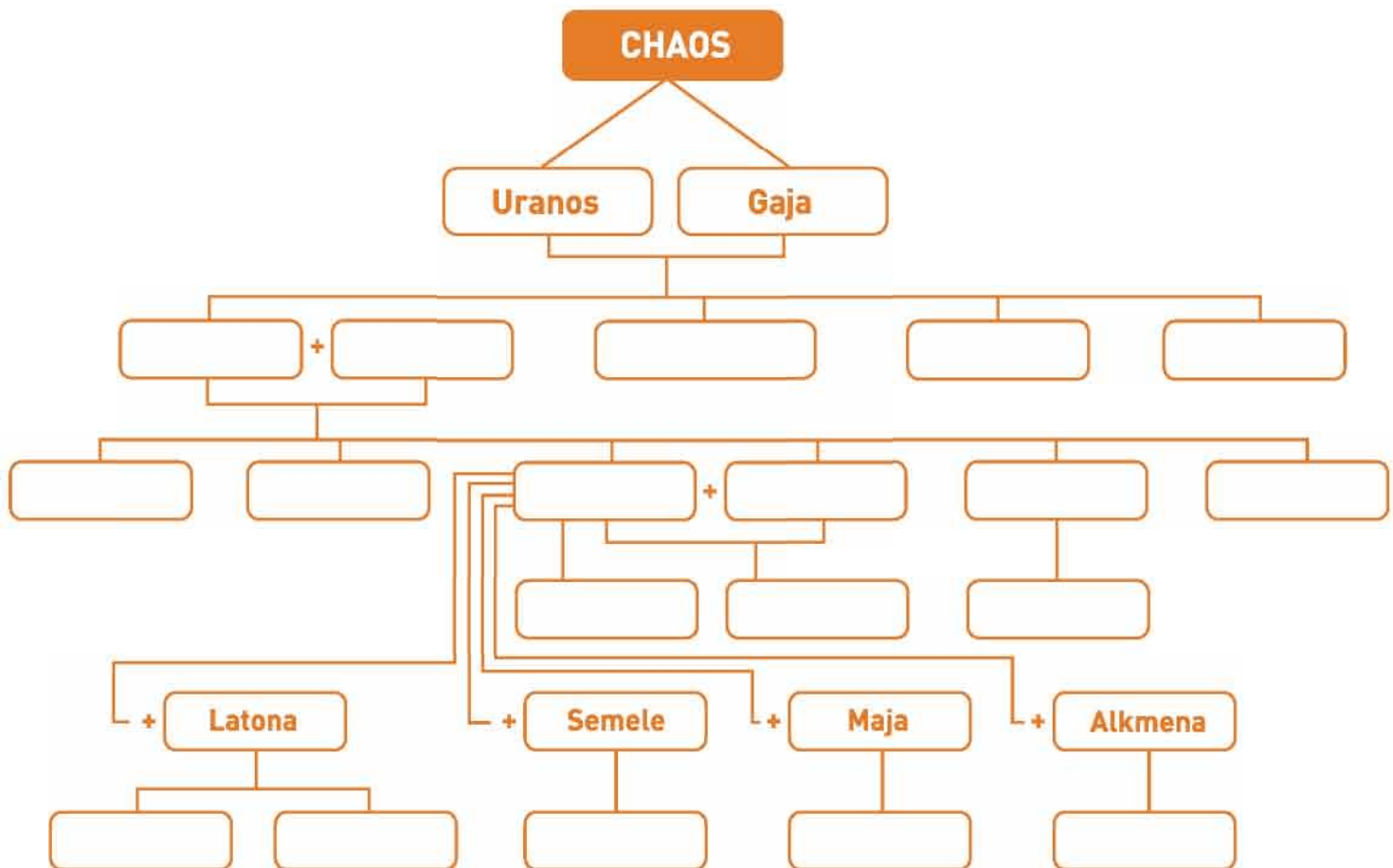
Bogowie żywili się ambrozją, która zapewniała im nieśmiertelność i wieczną młodość, podobnie jak nektar. Źródło ambrozji znajdowało się w ogrodzie Hesperyd, skąd przynosiły ją Zeusowi gołębie.

DRZEWO GENEALOGICZNE

Uzupełnij drzewo genealogiczne bogów greckich.

Pomogą ci w tym zadaniu poniższe opisy.

Kronos – był synem Uranosa i Gai.

Uranos – wspólnie z Gają doczekali się niezwykłego potomstwa: tytanów, cyklopów i sturękich.

Ze swoich dzieci niezbyt byli zadowoleni.

Posejdon – bóg mórz i oceanów. Syn Kronosa i Rei.

Hades – pan podziemi, brat Posejdona.

Zeus – brat i zarazem mąż Hery. Najważniejszy z bogów greckich.

Demeter – bogini pól i urodzaju, matka Persefony.

Hestia – bogini ogniska domowego. Córnka Kronosa i Rei.

Ares – bóg wojny. Syn Zeusa i Hery.

Ateńa – bogini mądrości i wojny sprawiedliwej. Wytoniła się z głowy Zeusa, dlatego uważano ją za jego córnkę.

Artemida – bogini łowów. Siostra bliźniaczka Apolla. Córnka Zeusa i Latony.

Dionizos – bóg wina i winnej latorośli. Syn Zeusa i Semele.

Hermes – postaniec bogów w skrzydlatych sandałach. Syn Zeusa i plejady Mai.

Herakles – heros. Syn Zeusa i śmiertelniczki Alkmeny.

NOTATKI

NAJWAŻNIEJSZE WYDARZENIA ŚWIATA STAROŻYTNYCH GREKÓW I RZYMIAN

dział edukacji muzealnej

Grecja

Ok. 1200 r. p.n.e. – przypuszczalna data wojny trojańskiej

Ok. 800 r. p.n.e. – tworzy pierwszy wielki poeta grecki Homer

Ok. 600 r. p.n.e. – żyje pierwszy filozof Tales

492–480 r. p.n.e. – wojny perskie

477 r. p.n.e. – powstanie Ateńskiego Związku Morskiego

461–430 r. p.n.e. – Atenami włada Perykles

379–336 r. p.n.e. – Grecja znajduje się pod panowaniem Teb

336–323 r. p.n.e. – czasy panowania Aleksandra Wielkiego,
po śmierci którego Grecja rozpadła się na wiele
mniejszych państw stopniowo podbijanych przez Rzymian

Rzym

Ok. 753 r. p.n.e. – założenie Rzymu

44 r. p.n.e. – śmierć Juliusza Cezara

212 r. – nadanie obywatelstwa rzymskiego wszystkim mieszkańcom Rzymu

313 r. – cesarz Konstantyn Wielki wydaje edykt mediolański, który zakazuje
prześladowania chrześcijan

395 r. – podział Cesarstwa Rzymskiego na część wschodnią i zachodnią

476 r. – upadek Cesarstwa Rzymskiego

Bibliografia

Boginie, muzy, bachantki...
Katalog wystawy, Warszawa 1992.

Fijałkowski Wojciech, *Wnętrza
patacu w Wilanowie*, Warszawa,
I wyd. 1977, II wyd. 1986.

Kolekcja Wilanowska, Muzeum
Patac w Wilanowie,
Warszawa 2005.

Parandowski Jan, *Mitologia*,
Poznań 1988.

*Słownik terminologiczny sztuk
pięknych*, Warszawa 1996.